

Att resa över tid och rum

– metodguide om tidsresor och kulturarvspedagogik

Att resa över tid och rum

– metodguide om tidsresor och kulturarvspedagogik

Innehållsförteckning

- 2 Metodhandböcker inom Aladdins lampa
- 3 Österbottens barnkulturnätverk BARK
- 4 Att resa över tid och rum
- 18 Exempel på tidsresemanus

Erfarenheter från fältet

- 21 Hungerår på museet – en tidsresa ur en liten kommuns perspektiv
- 23 Museiklubben i Kronoby
- 24 Tidsresan ur en lärares perspektiv
- 27 Kulturpedagogiskt arbete på biblioteket
- 29 Tidsresa för högstadiet
- 33 En resa till medeltiden – ett exempel på samarbete mellan museum, skola och universitetscenter i Karleby
- 36 Litteratur

Utgivare: Österbottens barnkulturnätverk BARK 2012

Redaktör: Annina Ylikoski

Översättningar: Paula Bertell, Wasa Translations

Eva Berg, LingArt

Ombrytning och omslag: Jimmy Pulli

Tryckeri: KTMP | YKKÖS-OFFSET

ISBN: 978-951-592-121-5, publikation 75

Metodhandböcker inom ramen för projektet Aladdins lampa

I din hand håller du en unik handbok, som öppnar en värld av kultur, metoder för verkstäder eller möten med konsten för barn eller unga. Metodhandboken har uppkommit inom nätverket Aladdins lampa, som en del av det nationella utvecklingsarbetet för kulturcenter för barn och unga. Nätverket Aladdins lampa har verkat sedan år 2003 och understöds av undervisnings- och kulturministeriet. Nätverket av barnkulturcenter omfattar för tillfället elva medlemmar runt om i Finland. Varje medlem har egna utvecklingsuppgifter, som hänför sig till olika konstformer och även större helheter, som t.ex. möte mellan tvärkonstnärliga metoder eller mångkultur (www.taikalamppu.fi).

En metodhandbok inom ramen för projektet Aladdins Lampa ger uttryck för vissa värderingar, som är gemensamma för alla aktörer i nätverket. Vi anser att varje barn och ungdom har rätt till konst- och kulturtjänster, att barnen och de unga är aktiva aktörer, att konst och kultur är den del av barnens och familjernas välmående. Vi vill riva gränshindren inom konsten, vi vill skapa dialog mellan kulturerna och vi har en stark tro på professionalitet inom barnkulturen. Vårt mål är också att dessa värderingar sprids till hela Finland genom våra metodhandböcker – även till sådana orter där det inte finns egentliga barnkulturcenter.

Vi hoppas att Aladdins lampa får lysa för och inspirera dig och din grupp och möjliggöra ett lyckat möte med konst och kultur!

*Med vänlig hälsning
Aktörerna i nätverket Aladdins lampa*

Österbottens barnkulturnätverk BARK

BARK är ett barnkulturnätverk, som verkar i landskapet Österbotten. Medlemmar är landskapets 16 kommuner samt Karleby stads svenskspråkiga befolkning.

Barnkulturnätverket administreras av Österbottens förbund som ansvarar för intressebevakningen av den finskspråkiga kulturen i landskapet. En viktig samarbetspartner är KulturÖsterbotten som hör till den svenskspråkiga samkommunen Svenska Österbottens Förbund för utbildning och kultur (SÖFuk). KulturÖsterbotten ansvarar för intressebevakningen av den svenskspråkiga kulturen.

BARK samarbetar förutom med kommunernas fritids- och kulturbyråer också med museer, hembygdsföreningar, arkiv och andra kulturinstanser.

Inom Aladdin lampa-nätverket är BARKs utvecklingsuppgifter kulturarvspedagogik, utvecklingen av barnkulturen lokalt och regionalt samt samordning av den svenskspråkiga verksamheten.

Denna metodguide tar fasta på alla tre utvecklingsuppgifter. Den behandlar i huvudsak kulturarvspedagogik och tidsresor, men ger också exempel på den lokala och regionala barnkulturens utveckling. Den är också en metodguide som kommer ut på både svenska och finska och tangerar på det viset den tvåspråkiga verklighet som finns i Österbotten.

Metodguiden är en introduktion till hur man kan arbeta med tidsresor. Detta kan man göra på många sätt och förhoppningsvis får du inspiration och idéer till hur du kan göra när du ska resa över tid och rum!

*Annina Ylikoski,
Koordinator, Österbottens barnkulturnätverk BARK*

Att resa över tid och rum

Genom att levandegöra historien och kulturmiljön, kan man göra historien mera levande, men också skapa en större förståelse för det förflutna. Och inte bara för vad som hände då, utan också hur historien format oss. I denna metodhandbok kommer tidsresan att presenteras som metod. Tidsresor kan göras till olika tider, med olika ålders barn, på olika platser.

Att besöka ett museum kan vara som att besöka en annan värld. En värld som i många fall är annorlunda än den egna världen. Hur ska man förstå hur en medeltida människa kände sig? Hur kan man fatta hur tungt det kunde vara för en bondmora att kärna smör på 1800-talet? Eller hur långsamt det går när man skriver med stålpena och bläck? Speciellt för

Dans 1901.

dagens barn, som vuxit upp med elektricitet, datorer och kylskåp, kan det vara svårt att förstå det samhälle många museer presenterar. För en museipedagog är drama ett tacksamt hjälpmedel. Dramatiserade inslag ger liv i berättelserna och på tidsresor får man både göra och känna konkret på hur det kunde vara. Den traditionella tanken om museibesöket, där man varken får röra, göra eller prata, stämmer inte överens med denna verksamhetsform.

Tidsresor kan göras på många olika sätt. Olika orter och museer har alla sina metoder, vissa saker fungerar på ett ställe, andra inte. Tillgång till rekvisita och plats, gruppens storlek, vem som gör tidsresan, allt detta påverkar i hög grad hur en tidsresa utformar sig. Tidsresa kan göras för en grupp, t.ex. för dagisgrupper och skolklasser, men också för allmänheten som ett öppet evenemang.

Denna metodhandbok har som avsikt att ge inspiration och idéer om hur man kan göra.

Vad är en tidsresa?

En tidsresa är ett sätt att leka in kulturhistoriska kunskaper med alla sinnen. Genom olika aktiviteter och sysslor, som hör tiden och temat till, ger man en bild av hur det hade kunnat vara att leva under en viss tid.

Istället för att bara berätta, åskådliggör man det förflutna genom olika aktiviteter, sysslor och diskussioner. Under en tidsresa går man tillbaka i tiden med alla sinnen. Man får känna, smaka, lukta och höra! Genom att ta på sig kläder från nämnda tid, skapas också en annan känsla och upplevelse.

Det som skiljer en tidsresa från en vanlig guidning eller en berättelse, är att man under en tid lever i en annan tidsålder. Hela gruppen eller skolklassen lever det år som man skildrar, t.ex. 1901. En tidsresa skiljer sig från en teaterföreställning genom att alla deltar och lever i den andra tiden. Man gör olika aktiviteter och diskuterar som om det vore 1901.

Förvandlingen

Om det är en skolklass som kommer till museet på tidsresa, är det bra om de pratat om tiden innan i skolan. Det är bra om man kan förankra tiden i något konkret, eftersom uttrycket "förr i tiden" för barn kan innefatta allt från när mamma var liten till när dinosaurierna levde. Ord som "förr i tiden" eller "krig" är för barn mycket diffusa och

Tidsresa till 1956, klädbyte.

Räkna 3-2-1 och knäpp i fingrarna!

associationerna tas från det man sett på TV. Många tidsresor görs till sekelskiftet 1800-1900-talet och då löser t.ex. frasen "Emil i Lönnebergas tid" många dörrar för de barn som ska på tidsresa. För Emil har de flesta barn sett och de förstår också vad en piga eller dräng är, för i Lönneberga finns ju Alfred och Lina!

För att komma in i rätt stämning krävs förstås andra kläder än de normala. Kläderna har en viktig roll i att skapa en upplevelse av en annan värld. Barnen ges gammaldags kläder, som förkläde och sjalett för flickorna och mössa och väst för pojkarna. I BARKs tidsresor kommer kläderna från BARKs rekvisitabank, där det finns uppsydda kläder för olika tidsåldrar. Man kan också be eleverna själva ta gammaldags kläder hemifrån, oftast har man ett förkläde eller en väst, som kan ge den "annorlunda känsla" som behövs. Detta kräver förstås att de vuxna inte blir för historiskt fixerade vid om rekvisitan är från "rätt" tidsålder, utan är mer överseende.

De äldre barnen får en namnskylt, med ett gammaldags namn. På denna namnskylt finns också information om personen, t.ex. "Sigfrid, Du är son till smeden och hjälper din pappa i smedjan". För yngre barn brukar det brukar vara helt tillräckligt spännande att ta på sig gammaldags kläder. Namnskyltarna har en viktig funktion för att lyfta upp de sociala skillnader som fanns i samhället; en del blir barn till fiskare, medan en del blir präst- eller läkarbarn. Namnskyltarna speglar också könsskillnaderna; eftersom flickornas kort kan lyfta fram att de hjälper till att sköta småsyskon och laga mat, medan pojkarna jobbar med andra saker.

Lärare, assistenter och andra vuxna får också kläder och roller. Detta för alla ska kunna leva sig in i tiden och ingen ska bli kvar och stå och prata i sin mobiltelefon i dörröppningen.

Dans i balsal, tidsresa till 1836 med vuxna deltagare.

När alla är på det klara med till vilken tid vi ska resa, sker en förvandling. På ett givet tecken gör alla en magisk förflyttning och med ett givet tecken går man tillbaka till ett visst år. Många barn frågar efter tidsmaskinen, men den är den egna fantasin! Men någon slags förvandling krävs det; man kan räkna bakåt och knäppa i fingrarna, blåsa ut ljus, ta några steg bakåt, gå genom portar...

Man kan både röra och göra på museet!

När man sedan lyckligt landat i en annan tid, måste man ju leva den tiden. Oberoende om man hamnat på medeltiden eller 1940-talet, får deltagarna aktivt vara med och uppleva historien.

Även om man ofta rör sig i museimiljö, passar frasen ”inte röra” och ”inte prata” inte in på denna verksamhet. Genom aktivitet och göromål ska barnen få en bild av hur det kunde vara att leva förr i tiden. Vet man med sig att ens museum har mycket ömtåliga saker, kan dessa flyttas på eller kamoufleras med t.ex. ett skynke under tidsresan.

När man tvättar tvätten med bräde eller arbetar i en smedja, känner man på hur tungt det kunde vara innan maskinernas och elektricitetens tid. Genom att kärna smör och sedan äta det, får man känna på hur arbetsdrygt det kunde vara att åstadkomma det gula smöret. Och när man sedan äter det på nybakat bröd, oj, vad det smakar gott!

Eftersom en tidsresa ska aktivera många sinnen, kan man också lyfta fram historien genom dans, sång och berättelser. Smaksinnet aktiveras genom att laga något att äta eller dricka. Diskussionen som förs mellan de vuxna och barnen förmedlar också historien på ett levande sätt. En piga gör andra saker under 1700-talstidsresan än den borgerliga damen. De diskuterar också olika saker med barnen. Den borgerliga damen kan t.ex. lära barnen franska under arbetets gång, medan pigan klagar på sin stora arbetsbörda och berättar att hon måste stiga upp först av alla, i det mörka och kalla huset, för att tända brasorna.

När en tidsresa planeras kräver det att man läser historisk facklitteratur och arkivmaterial, så man får en bild av hur människor levde och vad man kan göra och prata om under tidsresan. För när man rest iväg till den andra tiden, då prata man inte om den tid som kommer att komma sedan. Eftersom man lever aktivt en viss tid, kan man inte säga "förr i tiden gjorde människorna så och så". Lever vi 1799, då Finland var en del av Sverige, vi vet inte att Finland kommer att bli storfurstendöme under Ryssland eller självständigt en dag.

När tidsresor görs på museer används naturligtvis inte katalogiserade föremål när man kärnar smör eller sågar ved, utan det är fråga om nytillverkade kläder med tidsenligt stuk och rekvisitaföremål som gjorts speciellt för ändamålet. Speciellt om det är fråga om att göra mat lönar det sig med dagens hygienföreskrifter att ha nytillverkade kärl.

Smörkärning och livlig diskussion.

Får det vara lite papperstyg? Tidsresa till 1943.

Tidsresor till nära och fjärran tidsåldrar

Men vilken tid ska man då åka till? Tidsresor kan göras till stenåldern lika väl som till 1950-talet. Det gäller bara att ha rätt rekvisita, kläder och så fantasi förstås! Mycket hänger på vilken miljö och plats man har tillgång till. En vanlig tidsresa går till sekelskiftet 1800-1900, en tid när mycket ändrades i det finländska samhället, men där den gamla världen ännu levde kvar. Denna tid finns också representerad i de flesta museer, speciellt hembydsmuseerna.

Resor längre tillbaka i tiden, till stenåldern eller järnåldern, kan ge en bild av en tid som man annars inte känner så bra till. Man ser att människor också då hade liknande bekymmer och glädjeämnen, men man ser också den utveckling som skett. Att resa

relativt nära i tiden kan vara fascinerande på ett annat sätt, eftersom minnena är starka och berättelserna lever kvar. En tidsresa kring livet vid hemmafronten kan vara mycket intressant. I stugan spelar krigstida musik, man har fått brev från fronten och hur är det med bombsignalen, ska den ljuda? Papperskor inhandlas i affären och maskrosrötter samlas till surrogatkaffet. På samma sätt kan en resa till 1950-talet, när många nyheter gör sitt intåg i samhället, vara mycket spännande. Allt det nya, hur ska man ställa sig till det? Ungdomen får för första gången ett eget mode och en egen dansstil, vad ska man tycka om det?

Tidsresor kan också göras på olika aktuella teman eller märkesår, som händelserna kring 1808 eller ett jubileum.

Ett evenemang kan också utarbetas från ett tema, som "Från ull till kläder" eller "Sädens väg", samband som för dagens barn inte alls är självklara. Under ett sådant evenemang behöver man inte nödvändigtvis klä sig andra kläder, utan det viktiga är temat och sambandet.

Lotta Svärd och en rysk soldat bryter arm under en tidresa till 1810 under Bridging Ages konferensens och Finlands svenska hembygdsförbunds tidsresa år 2009.

Gammaldags skoldag med yngre elever.

En metod som passar för alla åldrar

Men kan man då resa till alla tider med barn i alla åldrar?

Ju yngre barnen är, desto konkretare ska tidsresan vara. Ett barn under skolåldern bryr sig inte om vem som var kung just det året, de vill veta vad barnen åt, hade på sig och lekte. Teman om traditioner kring jul eller fastlagstisdag eller allmänt om livet förr, passar bra. De yngre barnen har också så bra fantasi att de inte störs av eventuella "störande moment" under tidsresan, som bilar som åker förbi eller skumsläckare på museet.

Däremot märker de äldre barnen dessa saker. Men när barnen blivit så gamla att de märker dessa saker, betyder det också att de kan fundera mer och diskutera under tidsresan. Med tonåringar är det t.ex. intressant att ta upp ämnen, där eleverna måste ta ställning till något, som gör tidsandan verklig för eleverna. Under en emigrationstidsresa kan man fundera på vad det blir av hembyn om alla emigrerar? Vem ska sköta de gamla och jordbruket om alla far till det stora landet i väster? Är livet "over there" så glamoröst som det målas ut? Eller är det just där som ens möjligheter att tjäna ihop till ett hemman finns?

En tidsresa kan också göras med vuxna, det enda som krävs är viljan att leva sig in i den andra tiden. Fantasi och inlevelseförmåga är inget som försvinner med åldern! Alla måste

dock vara på det klara med att man ska leva det bestämda året under tidsresan. Det betyder att man inte pratar om nutid eller det som ännu inte hänt samt ignorerar det som är för modernt, t.ex. brandvarnare eller bilarna som står på parkeringsplatsen bredvid museet.

Ivrig dans till Elvis Presley på tidsresa till 1956.

Inte bara ämnet historia

En tidsresa och kulturarvspedagogik kan bakas in i skolundervisningen på många sätt. Det behöver inte bara vara ämnet historia, det kan vara teckning, modersmål, matematik, biologi, geografi, handarbete, slöjd, musik, gymnastik...

Får klassen som varit med om tidsresan också ett uppföljningsmaterial, med uppgifter som klassen kan fortsätta arbeta med, blir tidsresan en del av en större helhet, som läraren kan plocka in i undervisningen.

Tidsresan kan också plockas in i mer övergripande teman i läroplanen, som tolerans, jämställdhet eller gemenskap med lokalsamhället.

Genom att redan i planeringsskedet fundera vilken bild av det förflutna man vill belysa och vilka perspektiv man vill ta fram, kan man också få in tidsresan i läroplanen på ett bra sätt. Könnsfrågor, teknologins utveckling och samhällsstrukturen är alla frågor som kan belysas ur flera perspektiv.

Museer och kulturella miljöer är spännande platser, där det finns massor man kan uppleva och göra. Med kreativitet, kunskap och intresse är det mesta möjligt!

Planera en tidsresa

Val av plats, historisk tid och tema

Det första man behöver fundera på är var tidsresan ska genomföras och till vilket år. Platsen påverkar vilken historisk tid man åker till. Vilka naturliga miljöer finns i närheten? Är det 1800-tal, medeltid, 1950-tal...? Sedan kommer frågor som vad vore intressant att ta upp? Är det några historiska jubileer på kommande som vore spännande att uppmärksamma?

IBland måste man använda fantasin lite, man får kanske inte den perfekta 1700-talsmiljön, det kan ha byggts hus som stör utsikten och på vägen utanför fönstret svishar bilarna förbi. Då gäller det att som vuxen inte fästa sig vid alla smådetaljer som inte är exakt som då, utan se till helheten.

Ur vems perspektiv vill man berätta? Vill man synliggöra vardagen, belysa vilken betydelse en historisk händelse haft på en ort eller berätta om hur ax blir till bröd? Tidsresan ska passa den åldersgrupp den görs åt, vilket betyder att sysslor och aktiviteter också ska passa gruppen. Ett publikevenemang med barn och vuxna är annorlunda än en skolklass på tidsresa. Vid ett publikevenemang är det till fördel att hålla det enkelt; de som kommer kan vara allt från 0-99 år och ha mycket olika historiska kunskaper.

Arkiväska om emigration från Vasa landsarkiv.

Har man ett känsligt tema, kan man komma ihåg att ett tema kan belysas på olika sätt. T.ex. krig kan belysa livet på hemmafronten, vad som hände just innan, hur livet var efter kriget...

Fakta och förberedelsematerial för skolor

För att göra en tidsresa krävs fakta om tiden och hur människor levde då.

Material kan sökas i arkiv, fakta- och skönlitteratur, hembygdsföreningar, museer... Många hembygdsföreningar ger också ut böcker och skrifter om olika ämnen och dessa kan fungera som både inspiration och som historisk källa till vad som hände på just den egna orten. Sägner och berättelser kan också fungera som inspirationskällor.

Gör man tidsresor med skolor, är det till fördel om klassen känner till lite om tiden

innan de kommer. Detta förberedelsematerial kan göras t.ex. i samarbete med arkiv eller bibliotek. Biblioteket kan söka fram såväl skönlitteratur som faktalitteratur som passar barn. Kanske kan bibliotekarien bokprata och berätta om de olika böckerna som handlar om ett visst tema för en klass? Eleverna kan sedan läsa dessa böcker själva eller som högläsning i klassen. För arkiven kan det vara ett sätt att berätta om sitt material också för skolor eller dagisar, som inte är bekanta med deras verksamhet. Kan arkiven dessutom sammanställa ett material om ett visst tema, har man ett mycket bra samarbete mellan skola, arkiv och museum!

Ramberättelsen

Tidsresan behöver en ramberättelse, ett manuskript. Varför har gruppen samlats här idag? Har de hamnat mitt i höstarbetet och måste hjälpa till? Kanske det kommit en långväga gäst och det behövs hjälp att ställa i ordning allt? Är de talkoungdom under andra världskriget som gör sin talkoplikt? Alternativen är oändliga.

Diskussion om kvinnans roll medan man lagar maten.

De aktiviteter och sysslor som görs under tidsresan ska passa in i berättelsen och tidsåldern. Dramatik, något oväntat är bra att baka in. En bombsirén, en besökare eller ett oväntat fynd kan skapa lite dramatik. Ramberättelsen behöver vara trovärdig för att kunna föra det hela framåt.

Aktiviteter och sysslor

”Learning by doing” är en viktig del av tidsresor. Det är viktigt att fundera ut sysslor och aktiviteter som engagerar deltagarna. Låt barnen göra olika saker! Vill du berätta om hur man gör smör, låt barnen göra momenten! Detta är en viktig del av tidsreseupplevelsen. Även om det går snabbare om du gör det själv, låt deltagarna vara med!

När man gör tidsresor med dagis- och skolgrupper är det till fördel om eleverna delas in i mindre grupper under tidsresan. Grupperna ska inte vara för stora. Har man en klass på 25 elever, kan de inte alla stå kring smörkärnan eller hålla i sågen på en gång. Genom att dela

En del av de vuxna aktörerna på tidsresa till 1917 i Vörå.

in dem i mindre grupper har alla något att göra, samtidigt som de olika sysslorna ger en mer mångskiftande bild av tidsåldern. Man kan reflektera kring jämställdhet såväl mellan olika samhällsklasser som mellan män och kvinnor i detta. Gör alla samma sysslor? Eller gör flickorna bara kvinnoysslor och pojkarna männens sysslor? Kring dessa frågor kan man få igång intressanta diskussioner!

Hur exakt ska man då vara? Hade man levt för hundra år sedan, hade flickor inte spikat pärttak och pojkarna hade inte gjort kökssysslor. Med riktigt unga barn kan det vara lättare att alla gör allt, medan man med äldre barn kan göra olika sysslor och därigenom få intressanta diskussioner och debatter kring kvinnors och mäns roller.

Att skapa roller

De vuxna arrangörerna behöver roller. Det behövs en som är huvuddragaren. Det kan vara husmor i gården, folkskolläraren eller husets herre som är huvuddragaren, som dirigerar de andra. Man kan också ha två rätt jämstarka ledande roller, som har olika åsikter och på detta sätt skapar diskussion. Förutom de starka och tydliga rollerna, kan man ha med ett par vagare roller. Alla känner sig inte bekväma om de måste agera mycket. Bra roller för tidsresan och diskussionen framåt.

Rekvisita

Rekvisitan måste passa in i tidsåldern. Detta utesluter oftast plast och andra moderna material. All rekvisita behöver inte vara just så gammal (t.ex. behöver smörkärnan inte vara 100 år gammal), men den ska se ut som den kunde vara det! Många saker går lätt att ersätta med sådana så de passar in i tidsåldern; man behöver inte ha en plastkasse att samla kottarna i för elden, man kan använda en korg. Mycket är fråga om att tänka på ett annat sätt.

Ska man laga mat, så lönar det sig att satsa på nytillverkade matkärl. Men allt behöver inte tillverkas för hand: loppisar kan ha helt fungerade kaffekvarnar eller stekpannor och affärerna säljer skärbräden i trä.

Annina Ylikoski

Bilder: Kurt Söderberg, Seija Punnonen, Nagu bembygdsmuseum, Ann Hanbikoski, Stundars musiklubb, Christer Jern, Barbro Julin

De kapitel som nu följer, ger exempel på hur lärare, museipersonal och kommunanställda upplevt och förverkligat tidsresor. Här kommer också exempel på olika satsningar inom kulturarvspedagogik med ett bibliotek och en museiklubb vid ett hembygdsmuseum. Alla har gjort lite på olika sätt, så ta till er och låt er inspireras!

EXEMPEL PÅ TIDSRESEMANUS

En dag i Vasa 1799

Tidsresorna arrangerades av Österbottens barnkulturnätverk BARK i samarbete med Österbottens museum, Vasa stad, Stundars, Brages friluftsmuseum, restaurang Ädelbragd samt Vasa landsarkiv. Från alla dessa instanser deltog folk i roll på olika stationer i tidsresan olika dagar. Koordineringen sköttes av BARK, som fungerar som primus motor och dragare.

Under 4 veckor i september 2010 deltog ca. 600 sjätteklassister från Vasa i tidsresorna. Tidsresorna gjordes 2 gånger per dag och skolorna kom klassvis (ca 30 i taget), eftersom utrymmena inte tillät större grupper. Tidsresan tog 2 timmar.

Bakgrund

En dag år 1799 har folk på Falanderska gården hört att en italienare reser genom Vasa på väg hem till Italien från Lappland. Abraham Falander har sett honom i staden och bjudit in honom att visitera hans fina vita hus. Barnen kommer till gården för att se denna fina herre från fjärran land, men innan dess måste barnen lära sig att föra sig fint och de får också hjälpa till med sysslor i gården.

Nyckelfrågor och diskussionsämnen

Främlingar på vår ort, tvåspråkighet, sociala skillnader

Inledning

När barnen kommer till platsen, har de redan fått ta del av det arkivmaterial, som Vasa landsarkiv håller på och gör för tillfället om livet i Vasa i slutet av 1700-talet. Lärarna får också en kort beskrivning om vad en tidsresa är, vilken platsen är de kommer till och hur man ska uppföra sig i nämnda miljö.

När barnen kommer till museet hälsas de välkomna av mamsell Anna. Mamsell Anna fungerar som dragare för tidsresan. Vi pratar om vilken platsen är och den tid vi nu ska förflytta oss till. Vi pratar om hur man uppför sig på denna plats och i denna andra tid.

Påklädning

Vi klär oss i gammaldags kläder, flickorna i sjaletter och förkläden, pojkar i mössor och västar(från BARKs rekvisitabank). Lärare och assistenter får också kläder. De vuxna som är på arrangörssidan, är alla klädda i tidstypiska kläder. Såväl barn som vuxna får ett rollkort med ett namn och information om sin person.

Rollspel

Innan vi börjar pratar vi om rollspelet. Hur ska man göra? Man får agera mycket eller litet, men man får inte förstöra för andra eller prata om saker som inte hör till tiden, t.ex. sin mobiltelefon eller internet.

Handling

Nu är det dags att förflytta sig tillbaka i tiden. Vi samlas och räknar bakåt, 3-2-1 och knäpper i fingrarna. När vi knäppt i fingrarna, är det 1799.

Barnen delas in i mindre grupper med 4-6 barn i varje grupp. Barnen går sedan mellan de olika stationerna. Sysslorna är:

- repslagning (hallen)
- modellmålning av växter (stora bordet i köket)
- trycka motiv på näsdukar (i källarvåningen)
- matlagning, tillverkning av syllabub, en kall efterrätt med grädde och druvsaft (köket i källaren)
- etikettskola, hur man bockar, niger, bjuder upp, använder solfjädern (salen i övre våningen)

De som fungerar som dragare på de olika stationerna diskuterar med barnen om det som är aktuellt 1799, förutom att de förstås dirigerar det som händer på den stationen.

Denna främling som är på väg till Vasa, vad är han för en? Det är konstigt så mycket främlingar som börjat röra sig i våra trakter, de kommer från alla möjliga länder. Men redan i detta hus talas det två olika språk. Förstår herrskapet vad tjänstefolket säger om de talar finska eller dialekt från landet? Förstår barnen dessa språk?

Pigorna och kocken tycker att de måste slita så hårt, medan herrskapet övar danser. Pigorna vill också vara med och dansa! Men hinner pigorna vara med och dansa nu med allt arbete? Den italienska herren verkar dröja. Vi dansar lite i väntan på honom. Vi dansar en sirlig polonäs och en fartfylld polska. Efter detta går vi ner i köket och äter syllabub.

Avslutning och efterprat

Vi räknar alla framåt, 1-2-3 och knäpper i fingrarna och det är 2010 igen. Barnen tar av sig sjaletter och mössor.

Vad tyckte barnen om tidsresan? Skulle de ha velat leva på denna tid? Var det något som verkade konstigt eller som de inte förstod?

Lärarna får med sig uppföljningsmaterialet, som innehåller uppgifter om 1799 som klassen kan jobba med i skolan. På detta sätt blir tidsresan en pedagogisk helhet.

*Annina Ylikoski,
Koordinator och museipedagog, Österbottens barnkulturnätverk BARK*

Hungerår på hembygds museet – en tidsresa ur en liten kommuns perspektiv

Den egna ortens historia kan föras vidare till följande generation på många olika sätt. En väl fungerande metod är att göra en tidsresa och därigenom ett levande museum. Barn och unga trivs inte särskilt väl i ett dammigt museum, men genom att själva försöka göra något med traditionella metoder väcks intresset till liv, åtminstone för en stund. Museet kan ordna tidsresor för allmänheten i egen regi, men det säkraste sättet när det gäller att föra traditioner vidare är att verka i samarbete med skolan.

Vår lilla landsbygdskommun har förvisso en deltidsanställd kultursekreterare, men för hembygdsarbetet och museet ansvarar tredje sektorn, dvs. olika organisationer. Hembygdsföreningen deltog aktivt i planeringen av tidsresan för att levandegöra museet. Efter det första året, då vi gjorde ett försök utgående från ett färdigt koncept, började vi planera vår egen tidsresa utgående från händelser på 1700-talet, eftersom museets miljö och samlingar till största delen härstammar från det seklet. Av flera alternativ valde vi att genomföra hungeråren och händelser med anknytning till den tiden. I museimiljön finns också ett lånemagasin, som har fungerat som utdelningscentral för spannmål bl.a. under hungeråren.

Lågstadieskolorna var också intresserade av operativt samarbete, eftersom lokalhistoria ingår i läroplanen. Efter det första året, då vi samarbetade på försök med en skola, tog vi med alla skolors femte- och sjätteklassister. Trots att eleverna fick som uppgift att gräva diken och barka bast deltog de med stor iver. Tidsresan gjordes under de sista veckorna före sommarlovet och lättade upp skolornas rutinprogram.

Hembygds museets egen tidsresa blev en bra programhelhet, som nu kan användas även under turistsäsongen. Det praktiska genomförandet kräver emellertid en del finjusteringar och flera aktörer. För att tidsresan ska kunna genomföras förutsätts flera personers

arbetsinsatser inom organisering och ledning, eftersom det vid varje aktivitetspunkt behövs kunniga ledare. Vårt hembygdsfolk utgörs främst av pensionärer, som kan leda en tidsresa även under skoltid, dvs. på vardagar. Man borde även få yngre personer med i hembygdsarbetet. På så vis kunde man föra vidare gamla kunskaper från en generation till nästa, och man kunde garantera en fortsättning på arbetet. Barn och unga är villiga att i praktiken genomföra de spelfantasier de har lärt sig på webben, förutsatt att man kan erbjuda programmet i lämplig form och med tillräcklig omväxling. Kan personer i medelåldern ta ansvar för att traditionell kunskap förs vidare, och är de beredda att offra sin fritid för att delta i hembygdsarbete? I synnerhet traditionella färdigheter är svåra att utföra om man utgår enbart från bokkunskaper, varför praktiskt deltagande redan nu vore viktigt. Eftersom vår lokalthistoria är rik, har hembygdsföreningen flera lokala ämnen i åtanke. Under kommande år lär det ordnas tidsresor också om andra lokalthistoriska ämnen i Storkyro.

*Katri Kemppainen
kultursekreterare, Storkyro*

Bild: Katri Kemppainen

Tidsresa till 1868. Grävning av dike.

Museiklubben i Kronoby

Museiklubben deltog med hantverksdemonstrationer under Museikarnevalen i Jakobstad i maj 2011.

I Kronoby kommun verkar sedan år 2008 en museiklubb för barn och ungdomar i åldern 10-15 år. Klubben är Kronoby hembygdsförenings och Kronoby Marthaförenings gemensamma satsning på barn- och ungdomsverksamhet. I klubben får unga lära sig gamla hantverk och sysslor från förr i tiden och bekanta sig med hemkommunens historia, samtidigt som de får utlopp för sin kreativitet och får känna stolthet över att de har kunskaper som på många håll fallit i glömska. I klubbens verksamhet deltar för närvarande 10 ungdomar, de flesta i högstadietiden, och två ledare. Träffar ordnas ungefär en gång i månaden under skolverterminerna. Dessutom deltar klubbisarna i evenemang ordnade både av hembygdsföreningen och av Marthaföreningen. På klubbträffarna har ungdomarna bl.a. fått lära sig karda och spinna, kärna smör och baka

bröd i vedeldad bakugn, slå med lie och stoppa strumpor, men också företa tidsresor till både förhistorisk och historisk tid, göra egna forskningsarbeten, bekanta sig med verksamheten på museer och arkiv och delta i hantverksuppvisningar. Klubben har också gjort dagsutfärder och längre resor runt om i Finland.

För de båda "moderföreningarna" har klubbens verksamhet stor betydelse. De flesta föreningar idag kämpar med en åldrande medlemsbas och att hitta en verksamhet som kan engagera yngre är inte alltid så lätt. Här fyller Museiklubben ett stort behov. Dessutom har föreningarna genom Museiklubben fått nya, pigga och energiska talkoarbetare som mer än gärna ställer upp när det ordnas ett evenemang. Förhoppningen är att åtminstone några av dem som deltagit i klubbens verksamhet även i vuxen ålder kommer att välja att engagera sig i föreningslivet.

Eva-Marie Backnäs, ledare för Museiklubben

Bild: Carola Harmaakivi

Tidsresan ur lärarens perspektiv

I dagens skola och i läroplanens mål finns en värld av teorier och kunskapsmål. Barnens dagar blir uppdelade ämnesvis och helheten uteblir. Som lärare söker man nya sätt att ta sig an skolas uppgift, utan att ta bort ett av syftena med skolan: att förmedla kunskap. Lika viktigt är det idag att skapa en trygg miljö, så att barn och unga kan utveckla en stark självkänsla och att känna sig delaktiga i den dagliga inlärningsprocessen. Framförallt behöver barnen få uppleva att arbetet de gör är meningsfullt.

Ett av de bästa sätten är att skapa större helheter; gemensamma sammanhang, där förståelse och ökad kunskap följer med i arbetet. Att ta in samhället i skolan och ta ut skolan i samhället är det naturligaste sättet. Skolan har länge varit en egen liten värld, men mer och mer blir det en irritation, eftersom samhällsutvecklingen går en helt separat väg från skolans. Detta nya arbete innebär att bjuda in utomstående av olika slag som kommer med sin kunskap, som berikar och stöder verksamheten. Idag finns det många som kan och vill detta. Dessa kan ha kunskaper i hälsa, idrott, drama, musik eller dans. Under läsåret 2011-2012 har vår stora satsning varit tidsresan. I den ingår flera av de tidigare nämnda delarna med kulturhistoria som huvudingrediens. Att förstå sitt ursprung och att se sig i en historisk utveckling hjälper barnen att få ökad förståelse för just den helhet som vi kallar livet.

Kulturhistorien tar år 2012 ett större rum i byn än tidigare. Arstu sommartheater firar 30-årsjubileum. Detta innebär olika satsningar från hembygdsföreningens sida och vi i skolan ville bli delaktiga i detta. För ett par av oss lärare har drömmen under några år varit just ökat samarbete med bygden och här kom alltså chansen. Tre av oss lärare gjorde upp en plan som presenterades för hembygdsföreningen och den mottogs väl.

Tidsresan som arbetssätt kan genomföras med hjälp av olika människor i bygden, som har intresse för kultur eller historia, eller såklart också av lärarkollegiet själva. Att engagera kunniga människor, bjuda in någon till samarbete, fördjupar dock arbetet. Därför kontaktade vi Österbottens bankulturnätverk BARK och Annina Ylikoski för att bli kapten på skutan. Efter en termins arbete vet vi att tidsresan är ett utmärkt arbetssätt. Både förståelsen och intresset hos barnen ökar.

På vilket sätt gjorde vi då? Under ett möte samlades lärare, inbjudna aktörer från byn och Annina för att planera arbetet. Att göra en tidsresa innebär att man förflyttar sig i tiden och vi informerades om hur detta går till: Alla är klädda i gammaldags kläder och gör sysslor som hör till den aktuella tiden, som för oss blev 1911. De närvarande blev delaktiga genom att de fick berätta vad de hade för kunskaper om sysslor och livet från hundra år tillbaka i tiden. De sysslor de kunde togs med i tidsresan, för att på detta sätt läras ut till eleverna. Det gemensamma målet för oss alla var att öka barnens kunskap, förståelse och intresse för sin egen bys historia. Eleverna skulle genom tidsresan kunna sätta sig in i livet förr i tiden och se olika för- och nackdelar med de olika tidsperioderna samt jämföra då och nu. Till sist ville vi också ha en rolig dag med samvaro och med riktigt kroppsarbete.

Efter planeringsmötet fyllde en varm ström av energi plötsligt byn. Annina hade strukturerat upp den kommande dagen och alla hade kontroll över sina uppgifter. Telefonerna gick varma och man tog sig an uppgiften med största allvar och sökte både kläder och rekvisita som skulle passa in i tidsåldern. Dagen före samlades alla för att gå igenom tidsresan och allt verkade vara under kontroll.

De flesta elever hade sökt kläder själva, för det var så roligt! De som inte hade kläder, fick låna av BARK. Dagen blev så klart en succé. Alla gav 100 %! Om vi hade haft en vision om detta, så slog det den många gånger om, allt var så verkligt! Eleverna, som på förhand var grupperade i grupper på ca åtta personer, gick mellan tio stationer och mottogs av kunniga, hjälpsamma och intresserade aktörer. Alla jobbade på med liv och lust med att spinna, väva, såga, tvätta osv. Maten som bestod av böckling och bröd serverades av kökspersonalen som dagen till ära klätt sig som på 1911.

Som kronan på verket samlades vi ett par veckor senare, då vi tillsammans tittade på foton och en film från dagen. Eleverna läste också upp den artikel som de senare skickade till en tidning i bygden. Allt blev ett enda stort gemensamt samarbete och öppnade helt nya möjligheter, speciellt för mig som lärare.

Vår nya fråga blev: Hur firade man jul 1911? På samma sätt som ovan gjorde vi upp en plan. Vilka aktörer var kunniga på ljusstöpnings, halmarbeten, tovning, julgranspynt, paketlackning, ringlekar och lekar? Vem kunde vara tomte och vem kunde berätta om julen förr, framför elden i en gungstol? Vips, så hade vi dem och Annina gjorde under ett möte en ny struktur med grupper, tider osv.

Vi kunde återigen konstatera att vi hade varit med om någonting magiskt.

Mest förundrad är jag över det lugn som smyger sig på barnen när de möter dessa aktörer, barnen blir alldeles stilla. Trots väldigt små utrymmen var hela dagen fylld av en värme och en iver som barn får när de verkligen vill någonting. Barnen blir helt fokuserade på uppgiften och man märker att arbetet de gör är viktigt för dem. En gammal stuga, pyntad med ljus och enris och en stor öppen spis gör nog sitt till. Vi var flera vuxna vid varje station, så alla fick den hjälp de behövde. Men den tysta ibern har jag svårt att kunna förklara.

Som tack blev aktörerna inbjudna till julfesten på skolan och den första cirkeln är sluten.

Inför våren 2012 har vi planer på fortsatt samarbete både med BARK och hembygdsföreningen. I skolan tar vi upp 1911 i olika skolämnen, som matematik, gymnastik och modersmål med tillhörande litteratur och material från tidigt 1900-tal. Annina besöker oss med sin kunskap samt hjälper oss att planera en ny tidsresa som våra elever presenterar för andra skolans elever i kommunen. Att lära ut det man lärt sig är ett av de bästa sätten att bekräfta sin kunskap!

Som avslutning spelas ett drama upp som fått arbetsnamnet: "En dag i skolpojken Karls liv, 1911".

Så här ser året ut för mig som lärare och delaktig i tidsresan. Att ge barnen kunskap i det rätta sammanhanget ökar förståelsen, intresset och kunskapen. Att skapa helheter där barnen är delaktiga ger dem helt klart en vilja att förstå och lyckas.

Det bästa av allt är dessutom att motion och hälsa automatiskt kommer med dessa dagar. När man arbetar utomhus, får alla använda sin kreativitet och de olika förmågor som vi alla har, men som sällan kommer till pass under en lärarledd lektion i skolan.

Våga ta in samhället i skolan och ta ut skolan i samhället!

*Maria Nyman
Lärare, Petalax skola
Bilder: Annina Ylikoski*

Kulturpedagogiskt arbete på biblioteket

På Vasa stadsbibliotek arbetar tre stycken pedagogiska informatiker. Två av oss jobbar med barn och unga. Vi samarbetar med skolorna i Vasa stad, jobbar med skolbiblioteksprojekt, bokpratar, handleder i biblioteksanvändning och mycket annat. Mycket av vårt jobb handlar om att föra ut stadsbibliotekets tjänster från det fysiska huset till kunderna, och vi vill hela tiden utveckla vår verksamhet för att betjäna våra kunder ännu bättre.

Vi har samlat en mängd undervisningspaket lämpade för olika åldrar. Lärare kan välja vilka paket de vill att deras klass ska delta i. Olika slags rundturer och handledningar i att använda stadsbiblioteket sker oftast på biblioteket, men bokprat och informationssökningshandledningar kan också genomföras till exempel i klassen i skolan. Som bäst håller vi på och planerar för att köra igång olika dramaguidningar som tagits fram för oss och ett biblioteksäventyr som heter Amazing Library Race.

Under hösten 2011 var vi med och ordnade en 1940-tals tidsresa som BARK arrangerade på Brage friluftsmuseum i Vasa. Det var en stor upplevelse för oss att se vad man kan åstadkomma när man gör det tillsammans med många andra aktörer inom regionen.

Hösten 2011 planerade vi också tillsammans med BARK ett arkivmysterium riktat till årskurs 5. Vi ville presentera vår hembygdssamling Vasaensis och visa eleverna att historiskt material kring vår region, olika stadsdelar i vår stad och så vidare kan vara intressant och spännande. Vi ville också visa hur man hittar material, var i huset hembygdssamlingen finns, och hur man slår upp i olika verk. Eleverna blev arkivdetektiver som delades in i grupper och fick gå runt bland olika stationer och lösa uppgifter. Till slut fick eleverna varsitt certifikat där vi intygade att de deltagit i Arkivmysteriet och att de härmed kan tituleras arkivdetektiver.

Vi har testat Arkivmysteriet på fyra klasser. Flera av eleverna som deltagit i Arkivmysteriet kom tillbaka till hembygdssamlingen efter skoldagens slut för att fortsätta läsa i böckerna, söka material om sina släktingars hus eller om sin stadsdels historia. Det fanns också elever som tog med sig sina föräldrar till hembygdssamlingen för att visa dem vad de hittat. Då visste vi att vi hade lyckats!

*Lena Sågfors och Terhi Piikkilä,
Pedagogiska informatiker, Vasa stadsbibliotek*

Bilder: Susanna Saari

Tidsresa för högstadiet

Potatisupptagning under emigrationstidsresa

Hösten 2009 reste eleverna i åk 8 vid Tegengrenskolan tillbaka i tiden till år 1901. Temat för tidsresan var emigrationen. Resan hade planerats av en arbetsgrupp vid skolan bestående av ämneslärarna för textilslöjd, huslig ekonomi, engelska, modersmål och historia. Under själva tidsresedagarna deltog även ämnesläraren i gymnastik och teknisk slöjd.

Tidsresan upprepades följande år, då med stöd av BARK – barnkulturnätverket vid Österbottens förbund. Tidsresorna hade varit uppskattade av såväl elever som lärare och på vårterminen inleddes planeringen av en ny tidsresa med orostiderna 1917 som

tema. Hösten 2011 genomfördes resan, precis som tidigare vid området kring kyrkan och Myrbergsgårdens museiområde, men med det nya att även Rökiö kvarnområde utnyttjades.

Hur kom vi på idén med att arrangera tidsresor?

Rektorn och jag hade tidigare deltagit i tidsresor, men att vi skulle ordna en egen var ändå ingen självklarhet. Arbetssättet var tilltalande, men hur få med de svårflörtade ungdomarna? Dessutom var antalet elever (ca 80) något som bekymrade oss. Saken utvecklades i positiv riktning då en inbjudan från Oravais historiska förening anlände. Den hade besök av Kalmar läns museums tidsresegång som ordnade en resa vid furirbostället till år 1808. Att se hur resan var organiserad och se hur deltagarna reagerade gjorde att vi fick inspiration till en egen tidsresa.

Häst och en hästkarl under tidsresan till 1917

Kaffrep med ivriga gäster

Hur startade vi?

Frågan diskuterades på ett lärarmöte och en arbetsgrupp tillsattes. Emigration som tema för tidsresan var närmast en självklarhet; Vörå med omnejd har varit ett område där de flesta familjer hade haft någon som emigrerat under 1900 talets första decennier. Dessutom framstod Myrbergsgårdens museiområde invid Vörå kyrka och prostgård som en utmärkt miljö för tidsresan och både museet och församlingen var positiva till samarbete. För oss lärare har samarbetet med varandra och med utomstående varit givande och berikande. Att få närma sig samhället utanför skolan ger oss lärare mycket; man blir medveten om sig själv och sin undervisning då man i viss mån visar den utåt. Eleverna förefaller uppskatta kontakten till andra vuxna utanför skolan och många elever som i skolan uppför sig på ett visst sätt kan visa många nya sidor i ett sammanhang som detta.

Pengar och rekvisita

Samarbetet med BARK har underlättat vår arbetsbörda; ansökningar till olika fonder har skötts av Annina Ylikoski. Den lokala banken har även sponsorerat projektet. Vi har genomfört projektet med olika budgeter; det första året gick en stor del av pengarna åt till anskaffning av utrustning, som senare kunnat användas igen.

Kläder och annan utrustning var en utmaning. Anne Häggblom, lektor i textilslöjd drog igång arbetet med att sy kjolar, förkläden, mössor och västar. Tidstypiska kläder efterfrågades också i ett brev till elevernas hem. Många elever hade åtminstone någon typ av kläder som de kunde använda. Nästa år kompletterades vår garderob med mer kläder. Via BARK kunde vi även låna mössor och västar, nu sista året förenklades proceduren av att vi kom underfund med att vi kunde låna kläder från Vörå Ungdomsförening som tio år tidigare låtit sy upp kläder till en teateruppsättning.

De kläder som blev smutsiga tvättades i huslig ekonomi och kläderna förvaras på ställningar i materialrummet.

Maten

Maten är mycket viktig på en tidsresa, eftersom måltiden som intas förmedlar något av stämningen från en svunnen tid. Vår lärare i huslig ekonomi, Lena Graner-Strand, har haft ansvaret för lunchen. Köttsoppa, bröd, smör och mjölk har varit en välsmakande lunch som intagits vid långbord ute i det fria. Eleverna har självklart deltagit i tillredningen, dukningen, serveringen och diskningen. Maten har serverats på plåttallrikar och intagits med träsked. Något år har smöret kärnats av eleverna. Under tillredningen av maten har de vuxna en viktig uppgift i att spela sina roller och väva ihop temat för resan. Samtalen har kretsat från snåla husmödrar och det svåra med att vara piga till politiska frågor. Något som kan nämnas är det att nästan alltid är det någon elev som efteråt kommenterat det orättvisa i att bara flickorna skulle servera och diska, medan pojkarna tidsenligt har fått "ta igen sig" efter maten...

Skolan och de andra lektionerna

Det krävs förståelse hos skolledningen och kollegiet för en tidsresa. Många lärare deltar; övriga elever behöver vikarier och andra lektioner faller bort. Men även andra ämnen än historia kan ha nytta av tidsresan. Matematikundervisning kan ske under tidsresan med hjälp av arbete med gamla mått, slöjdundervisningen kan bestå av praktiska arbetsuppgifter osv. För att underlätta dagarna på skolan har annat alternativt program schemalagts till samma dagar, ex. läsning/friluftsdag/lek dag. Den goda viljan har underlättat schemaläggningen.

Varför kan vi rekommendera tidsresor som arbetssätt

Planeringen tar tid, men samtidigt är samarbetet mellan kollegerna och de andra deltagarna både roligt och utmanande. Som lärare hamnar man att tänka efter hur ens ämne undervisas, man kan förklara det för de andra kollegerna och man får även insikter i hur ens kolleger arbetar.

Samarbetet gäller inte enbart oss lärare och de övriga vuxna som deltar, utan även eleverna. Vi lärare har på förhand gjort upp grupper som eleverna indelas i. Eftersom vi känner eleverna har vi kunnat skapa fungerande grupper som även inneburit att eleverna måste samarbeta med någon som inte man är så bekant med. Vi är typiska lärare som vill ha "koll på" eleverna då vi ska arbeta med andra än skolpersonalen. Detta är vårt eget tillägg till hur tidsresor för tonåringar ska ordnas.

Många gånger har vi förundrat oss över att elever som kanske inte alltid tillgodogör sig traditionell undervisning verkligen uppskattar en annorlunda dag och kan bidra med sina talanger på ett annat sätt. För lärare som inte har praktiska ämnen tror jag detta är viktigt att se. Som exempel vill jag nämna de invandrarelever vars språk ännu är svagt. De visade sig vara vana vid arbetshästar och kunde handskas med hästen på ett bra sätt samt diskutera med ägaren på ett relevant sätt. Ingen av oss lärare hade förstått att detta var något de kunde! Tack vare detta fick vi ett naturligt samtal i matkön, vilket inte alltid är en

självklarhet med nyanlända invandrarelever.

Tidsresan erbjuder möjligheter att senare under den vanliga undervisningen återknyta eller förklara vad eleverna lärde sig eller vad vi hade tänkt att de skulle lära sig. I tidsresan till 1917 har de olika politiska sidornas sympatier blivit klarare för eleverna, tack vare de vuxnas starka åsikter och roller under tidsresan.

Vad har eleverna tyckt?

Efter tidsresan har vi gjort en förfrågan där eleverna fått fylla i påbörjade meningar. De flesta elever har tyckt att dagen varit rolig. Senaste år, då resan slutade med att prästsonen Hemming arresterades på grund av sitt vapensmugglande, önskade några flickor att vi skulle göra en "uppföljare" nästa år, så de skulle få veta vilket öde Hemming gick till mötes.

Det som förvånat oss är att frågan om vad som varit roligast av aktiviteterna ofta har besvarats med ta upp potatis, tillverka bollar, vara på kafferep... För oss vuxna helt triviala saker som vi inte helhjärtat uppskattade som barn, men som nu verkar tilltala ungdomarna!

Vi har på alla tidsresor haft besök av en tidsenlig fotograf, som förevisat oss på gruppfoto. I min klass har jag satt fotot på väggen och det är ofta som eleverna stannar upp på väg ut på rast och skärskådar fotot. Det första året vi genomförde tidsresan var antalet "skeptiska" elever naturligtvis störst, andra året hade ryktet spridit sig, och senast föreföll det som om eleverna ansåg att de hörde till att även de skulle få åka på tidsresa!

*Nanna Wikar,
Historielärare, Tegengrenskolan, Vörå*

Bilder: Kurt Söderberg

En resa till medeltiden - ett exempel på samarbete mellan museum, skolväsende och universitetscenter i Karleby

Vi arrangerade evenemanget Holmbackens marknad – en resa till medeltiden den 6–30 september 2011 i samarbete med K.H. Renlunds museum - Mellersta Österbottens landskapsmuseum, Karleby skolväsendes projekt Kuperkeikka ja ProjekTori och klasslärarutbildningen vid universitetscenter Chydenius. Med ordnandet av evenemanget fick vi hjälp också av bl.a. Karleby hembygdsförening, Karleby kyrkliga samfällighet och marthorna i Nedervetil. Evenemanget riktades till klasserna fem och sex i grundskolan och ordnades i Karleby hembygdsmuseum på Kyrkbacken. Totalt deltog ett tjugotal klasser från skolor i Karleby – även svenskspråkiga. Temadagen pågick en hel skoldag för varje enskild klass. Med hjälp av rollfigurer och verkstäder lärde vi oss om medeltiden i Karleby och övriga Finland. Nyckelord var kreativitet, historier, deltagande, elevcentrering, funktionalitet, lek och drama. Även vuxna deltagare fick ge sig hän och leka!

Bakgrund

Projektet Kuperkeikka ja ProjekTori omfattar kulturarvs-, konst- och mediefostran och administreras av bildningsväsendet i Karleby stad. Projektet har verkat sedan år 2007 och finansiering har fåtts från undervisningsministeriet. Klassläraren och mediefostraren Pertti Kuosmanen och klass- och bildkonstläraren Auli Palosaari har verkat som arbetare, idégivare och experter i projektet. De har tidvis lösgjort sig från sina tjänsteuppgifter för att arbetat med projektet. K.H. Renlunds museum – Mellersta Österbottens landskapsmuseum har verkat som samarbetspartner i projektet och bidragit

Kirkkomäen koulu åker till medeltiden

Tillverkning av rovlampor

med kulturarvskunnande, museets utställningar och lokala kulturmiljöer. Inom projektet har man under de senaste åren ordnat många evenemang, som har riktats främst till låg- och högstadieskolor. Grunden för projektet har hela tiden varit att bedriva ett mångprofessionellt samarbete, riva murarna mellan olika läroämnen och organisationer, erbjuda öppna inlärningsmiljöer och arbeta elevcentrerat. De här punkterna betonas även i läroplanerna.

En medeltida dag

Lärarna fick i förväg instruktioner och material med anknytning till dagen, bl.a. rollfigurer med beskrivningar och en ABC-handbok som museet har utarbetat om medeltiden. Pertti Kuosmanen skapade inför evenemanget en egen blogg, vars adress finns i slutet av den här artikeln. Med hjälp av materialet förberedde man sig i klasserna inför dagen. Vid ankomsten till evenemanget hade eleverna och lärarna mera eller mindre klart för sig hurdan medeltida karaktär de hade. Dagen inleddes på Karleby hembygdsmuseum, där eleverna fick dräkter för sina roller. En del av dräkterna var museets egen brukskollektion och en del lånades från stadsteatern. Rollerna var bl.a. köpman, bonde, vävare, fiskaränka, byfåne, munk och lapphäxa. När de medeltida dräkterna kläddes på förflyttades deltagarna till år 1511.

Därefter gick man på mäsas i Karleby kyrka enligt den rangordning som den samhälleliga ställningen medgav. Besöket i kyrkan var för många en mäktig upplevelse. Den gregorianska sången och de brinnande ljusen skapade en högtidlig stämning och även de livligaste barnen lugnade ner sig. Efter besöket i kyrkan förflyttade sig deltagarna tillbaka till hembygdsmuseet för att ställa i ordning Holmbackens marknad och delades in i grupper (Kyrkbacken kallades på 1500-talet för Holmbacken). Till marknadsförberedelserna hörde bl.a. att baka kornbröd, tillverka kålrotslampor, lösa matematiska gåtor och problem, tillverka vapensköldar, måla bilder av godhet och ondska, göra bomärken och idka

medeltida sport (gå med kryckor, kasta spjut, kasta hästsko, kubb, säckslagsmål). I alla aktiviteter ingick historier samt rykten och tips om dominikanernas skatt.

Enligt en gammal sägen hade dominikanerna ett kloster eller kapell på Kyrkbacken och hade gömt en skatt på området. Under hela dagen diskuterades denna skatt, och barnen fick under dagens lopp flera tips för att hitta skatten. Idén var att ingen kunde hitta skatten ensam, utan man behövde en hel grupp som samarbetade. Temadagen slutade med att eleverna hade samlat ihop tillräckligt med tips och klarade av att hitta skatten med hjälp av gamla mått, riktmärken och vädersträck.

Dominikanernas skatt visade sig vara en tom låda med nio fack. Elevernas uppgift var att fylla facken med goda saker, som inte minskar fastän man ger av dem. Oftast förstod eleverna genast idén med skatten, och lådan fylldes snabbt med bl.a. sådana saker som vänskap, hälsa och kärlek. Det var överraskande att ytterst få deltagare såg ut att bli besvikna över att det inte fanns någon konkret skatt i lådan. Slutligen ordnades marknaden och med "ekorrskinn" köpte man bl.a. bröd, dryck och kålrotslampor.

Till slut

I sin helhet var evenemanget Holmbackens marknad – en resa till medeltiden väldigt intensivt och tidskrävande. Evenemanget krävde mycket förberedelser i form av utarbetande av rollfigurer och studiematerial, anskaffning av föremål och rekvisita och förmedling av information. Dagarna var fyllda av aktiviteter, som t.ex. städning, arrangemang, förberedelser för nästa dag och diskning. Av arrangörerna krävdes speciellt inlevelseförmåga, förmåga att ge sig hän totalt, flexibilitet och uppmärksammande av deltagarna som både individer och grupper. Man var ofta tvungen att klara av att sköta flera uppgifter samtidigt.

Totalt sett gav evenemanget dock mera än det tog. Enligt responsen tyckte eleverna och lärarna väldigt mycket om evenemanget. Speciellt belönande kändes de spontana kommentarer som kom från eleverna: "det här var den bästa skoldag som jag någonsin har haft", "den bästa skatten var det att vi tillsammans fick göra alla medeltida saker" och "det var en jätterolig dag, det skulle vara kul att leva den en gång till". Under evenemanget kunde ännu en gång fördelarna med mångprofessionellt arbete konstateras. Likaså fick vi bekräftelse på att det med den här typen av metoder och inlärningsmiljöer är möjligt att förbättra barnens historiekunskap och öka intresset för förgången tid. Det var också trevligt att se att evenemanget intresserade många aktörer, och vi fick besök från bl.a. andra museer, utbildningsstyrelsen och medier.

Evenemangets blogg: <http://keskiaikakokkolassa.blogspot.com/>

*Lauri Skantsi
museilektor, K.H. Renlunds museum – Mellersta Österbottens landskapsmuseum*

Bilder: Lauri Skantsi

Litteratur

Björkman, John & Näse Li. Sagalund lever. Inspiration till livslångt lärande. Tavastehus, 2009.

Borgström, Britt-Mari: Tidsresan. Lek och fantasi som pedagogisk metod. Stockholm, 2003.

Ozola, Agrita (red.) Time Travels. Innovative and Creative Methods of Historic Environment Education in Modern Museums. Tokums, 2008.

Westergren, Ebbe: Kulturmiljöpedagogik och historiska tidsresor. Manual. Kalmar, 2006.

Westergren, Ebbe(red): This place has meaning. Case studies of Time Travels and Historic Environment Education in the Western Cape, South Africa 2006-2006. Worcester, 2008.

www.osterbotten.fi/bark

Att levandegöra historia, hur gör man det? Denna fråga kanske du frågat dig om du arbetar på museum, skola, arkiv, bibliotek eller inom kultursektorn. Denna metodguide tar upp speciellt tidsresan som metod. Läs och bli inspirerad, det är spännande att resa i tiden!